

Kuddusy üýtgeden iki serkerde: Şirkuh ibn Şady we Selaheddin Eýýuby

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Kuddusy üýtgeden iki serkerde: Şirkuh ibn Şady we Selaheddin Eýýuby KUDDUSDA ÝAGDAÝÝ ÜÝTGEDEN IKI SERKERDE: ŞIRKUH IBN ŞADY we SELAHEDDIN EÝÝUBY

Beýik türkmen begi Nureddin Mahmyt Zeññiniň tagta geçmegin bilen sebitdäki üýtgeşmeler musulmanlaryň peýdasyna üýtgäp başlady, emma şindizem strategiki nokatlar bolan Müsür fatimileriň, Ierusalim haçparazlaryň elindedi.

Üstesine musulmanlaryň goşun birikmeleri o diýen jebis däldi. Haçparazlaryň Müsure eýelik eden ýagdaýynda Zeññiniň birnäçe musulman ýaranynyň haçparazlar bilen dil düwşüp, gozgalaň etmegi ahmaldy.

Müsür meselesi diňe Zeññiniň kellesini agyrdýardy. Gaharjaň häsiýetiniň bardygyna garamazdan gaýduwsyzlygy bilen Zeññiniň söýgüsini gazanan gysga boýly, bir gözü kör kürt serkerdesi Müsüri eýelemegeň pikiri bilen ýatyp-turýardy.

Zeññiden Müsure ediljek ýöriş üçin dowamly goldawa we rugsada

garaşýardy. Zeñni bolsa beýle ýörişiň fatimiler bilen haçparazlaryň Ierusalim korollygyny biri-birine golaýlaşdyrjagy ýaly Şirkuh ýaly gerekli serkerdesini ölüme ýollamak bilen beýle tabşyryga ýollamagyň tarapdary däldi. Zeñniniň razylygyny aljak üýtgeşme bolsa fatimileriň wezipeden gyraladylan weziri Şaweriň özüne sygynmagy boldy. Şawer Müsure ediljek ýöriş bilen öňki wezipesine oturyp biljekdigini we Zeñni bilen hyzmatdaşlyk etjekdigini aýdyp, türkmen hökümdarynyň razylygyny almagy başarypdyr.

Nureddin Zeñni

Zeñni hem bu towakgany, hem Şirkuhýň yzy üzülmeýän haýyşyny kanagatlandyrmak üçin Müsure ýöriş üçin rugsat beripdir. Ol Müsure iki müň adamlyk çäkli goşun beripdir we başyna kürt serkerdesi Şirkuh belläpdir.

Meşhur taryhçy Ibn Esir Şirkuhýň bu dyzmaç ýörişini şu sözler bilen beýan edýär:

«Bu – taryha giren täsin wakalaryň biri boldy, çünkü iki müň urşujy Müsüri we kenarda garaşyp oturan haçparazlary kül-peýekun edipdi».

Ýaňy ýigdekçe ýasdaky ýaş Selaheddin agasy Şirkuhýň Müsür ýörişine çagyryşyny şu sözler bilen gürrüň beripdir:

«Agam Şirkuh maňa ýüzlenip: «Ýusup, paty-putyňy ýygna, gidýärис». Men bu buýrugy eşdenimde, ýüregime pyçak sünjülen ýaly boldy we şeýle jogap berdim: «Walla, maňa tutuş Müsüri berselerem gitmezdim».

• Şirkuh otly halka – Palestinadan geçýär!

Şirkuhýň Kaire baryp ýetmegi üçin palestin topraklarynyň üstünden geçmeli gerekdi. Palestina bolsa şol wagtlar haçparazlaryň golastyndady.

Şirkuhýň bary-ýogy iki müň adamlyk goşunynyň Kaire ýetmäňkä

ýok edilme ähtimallygy daşda däldi, emma 1164-nji ýylda başlan ýörişe goldaw bermek maksady bilen Zeñni demirgazykdan palestin topraklaryna operasiýa gurnady.

Şirkuhyn heýkeli

Bu hüjümiň ýeke-täk maksady Şirkuhyn goşunu Palestinanyn üstünden geçende haçparazlaryň ünsuni demirgazykdaky serhet çaknyşyklaryna sowmakdy. Hernä, Zeñniniň pirimi başa barýar, Şirkuh ýeke adamyny hem ýitirmän Kairiň alkymyna çenli gelmegi başarıypdyr.

Şirkuhyn operasiýasy ugruna bolýar we Şaweriň goldawçylarynyňan kömegin bilen Kaire girilýär. Gyraladylan wezir Şawer ýene öñki wezipesine bellenip, Şirkuhyn üstü bilen fatimileriň weziri bolýar.

Şaweriň birinji eden işi Şirkuhha hyýanat edip, ondan fatimileriň ýerinden çykmagy talap etmek boldy. Hyýanata uçran Şirkuh eli-goly bagly Kairden çykmaly boldy. Bu bigaýratlyk Şirkuhyn Müsure bolan öjünü hasam güýçlendiripdir. Şeýle-de bolsa, Zeñni ikinji ýörişe rugsat berýänça ýurtdan çykmaga mejbur bolupdyr.

kitapcy.ru

Şirkuh ibn Şady

Şirkuh gutarnykly ýeňiš we ar alyş üçin bäs ýyl garaşmaly boldy.

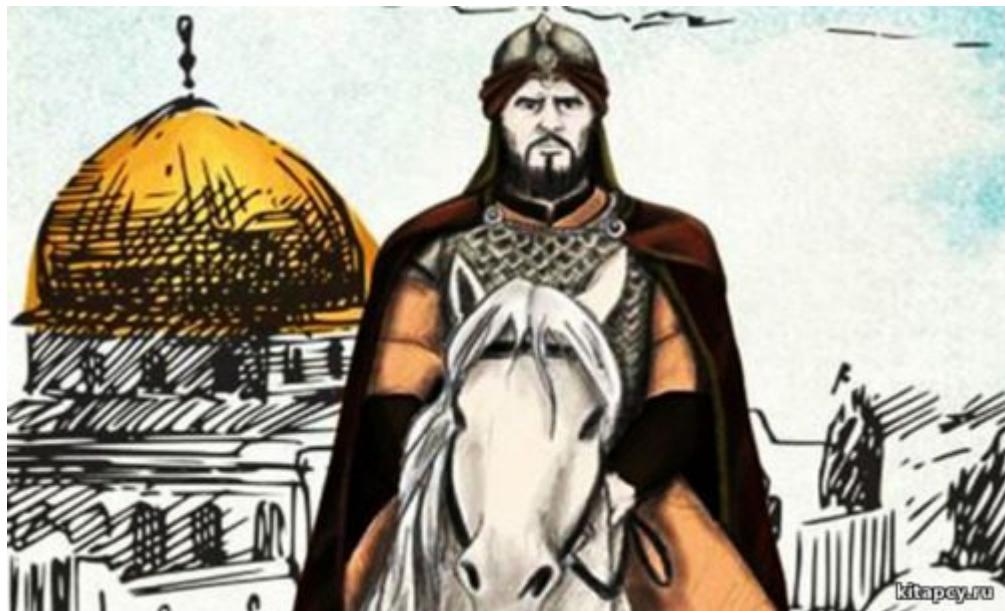
• **Şirkuh gaýdyp gelýär**

Ýagdaýdan habarly edilen Zeňni esasy serkerkesi Şirkuhyn sag-salamat ýanyna dolanyp gelmegi üçin demirgazykdan gaýtadan pereňlileriň üstüne çözupdyr we Şirkuhyn ýoluny howpsuz ýagdaýa getiripdir.

Üç ýyla golaý wagt geçenden soň Zeňni Şirkuha Müsüriň üstüne täze ýörişe gitmek üçin rugsat beripdir. Şirkuh pähim-paýhasy we gahrymançylygy bilen ýygy-ýygydan öwülyän inisi Selaheddini-de ýanyna alyp, Palestinanyň üstünden Müsure täze ýörişe çykdı.

Fatimiler Şirkuh we onuň inisi Selaheddine garşı Ierusalimiň koroly Amalrik I bilen ýaranlyk ylalaşygyny baglaşdy.

Şawer Şirkuhyn taktikasyny ullanmak bilen, haçparazlardan we fatimilerden düzülen güýcli goşuny Kairiň gala diwarlarynyň öñünde ýerleşdirýär, emma dyzmaç kürt serkerdesi Şirkuh gije ýarymdan soň goşun bölümlerini Niliň aňyrky kenaryna geçiripdir we duşmanynyň arkasından aýlanyp cozuş edipdir. Bu ýörişde Şirkuh Müsüriň iň uly şäheri Aleksandriýany eýelemegei başarıypdir, emma Kair eýelenmänsoň, ýöriş doly tamamlanmandyr.

kitapcy.ru

Selaheddin Eýýuby

Şirkuhyn göçme goşun birlikleri Müsürse ýorişden ýorişe geçip, ýeňiş barsyny gazanýardylar. Selaheddin agasy Şirkuhyn harby pähim-paýhasyny ýakyndan synlap, tejribesini artdyrypdyr. Beýleki bir ýandan Şirkuhyn ähli janykmalaryna garamazdan, Kairiň eýelenip gidibermezligi işleri kynlaşdyryardy.

Şirkuhyn Müsürde kyn ýagdaýda durandygynyň habaryny alan Zeňni serkerdesini sebitden howpsuz çykarmak üçin demirgazykda haçparazlaryň üstüne uly ýoriş etdi. Ierusalimiň koroly Amalrik I Zeňniniň çäklerine çözandygyny eşiden badyna Müsürden yza çekiliп Ierusalime gaýtdy.

Selaheddin Eýýuby

Şirkuh ýerleşen ýeriniň howpsuz ýagdaýa getirilmegi üçin gaýtadan hökümdary Zeññiniň ýanyна dolandy. Şirkuh möhüm ýeňişler gazananam bolsa, Kairi eýeläp bilmändi. Şol sebäpli Zeññiniň ol Zeññiden täze ýöriše rugsat bermegini sorady.

• **Gutarnykyý ýeňiše sary**

Ýewropadan gelen täze birlikler bilen fatimileriň ýerini eýeläp, ymykly ýeňiş gazanmak maksady bilen Ierusalimiň koroly Amalrik I täze ýöriş geçirdi.

Ierusalimiň korolłygy Müsure eýelik etse, Zeññi iki oduň arasynda gysylyp galmałydy. Demirgazykda Wizaniþa, günortada Ierusalim korolłygynyň Zeññä garşıy bileleşmegeni gutulgysyz

ýagdaýdy.

Şonuň üçin Zeñni Müsürdäki uruşyň netijesine garaşmagyň ýerine ganygyzgyn serkerdesi Şirkuhý täze ýörişe ugratmagy müwessa bildi. Uzak wagtlap Zeñnidен ýöriş üçjn rugsada garaşyp duran Şirkuha bu mümkünçılıguň berilmegini Ibn Esir Selaheddiniň dilinden şu sözler bilen gürrüň berýär:

«El-Aziziň çakylygy gelende Nureddin meniň çagyedy we bolan zatlary habar berdi. Soňra ol maňa şeýle diýdi: «Git, Hymsda agaň Şirkuhý gör we oňa bärík tiz gaýdyp geler ýaly basyş et, çünkü bu işiň soňuna çenli garaşmaga takaty ýok. Halapdan çykdyň we şähere bir mil daşlukda, hut şu waka sebäpli gaýdyp gelýän agama gabat geldim. Nureddin oňa Müsure gitmäge taýýarlanmagy buýurdy».

Terusalm korollygy

Selaheddin Eýýuby soň-soňlar Müsure edilen üçünji ýörişi öz islegiň bilen ölüme gitmek operasiýasy hökmünde baha beripdi. Hatda türkmen hökümdary Zeñniniň özem bu operasiýanyň öz-özüňi heläklemekdigini bilyändigi üçin gelejegine umyt bilen garalýan Selaheddiniň ýanynda galdyrylmagyny Şirkuhdan haýış edipdir, emma Şirkuh inisini öz ýanyna alyp gitmek üçin eňek diräp duransoň, Zeñni onuň bilen ylalaşypdyr.

Korol Amalrik I bilen Şirkuhý arasyndaky boljak söweşde Şirkuhý hiç bir tarapdan ýeňmek mümkünçiliği bolmasa-da, garaşylman durka başga bir üýtgesme bolup geçipdir. Ýewropadan täze gelen haçparaz goşun birlikleri regional dinamikalary

hasaba almazdan gorkunç gandöküşliklere girişipdir. Kair halkynyň we haçparazlaryň iň uly ýarany wezir Şaweriň özem bu gandöküşlikleriň garşysynda howsala düşüpdir. Bu üýtgeşmelerden soñ ölüme bakan at salan Şirkuh we Selaheddin dem salymda Kairiň ýeke-täk umydyna öwrüldi. Şirkuhyn dem salymda bagty çuwüpdir we ýeke damja gan dökmezden Kairi eýeläpdir.

kitapcy.ru

Amalrik I

Korol Amalrigiň Şirkuh bilen bileleşen Kaire garşıy söweşmäge ýagdaýy ýokdy. Şeýle-de ol, Kairiň alkymyndaka Zeňniniň Ierusalime cozaýmagy-da daşda däldi. Haçparazlar Kair gabawyny taşlap yza çekilýär. 1169-njy ýylда Şirkuh Kairiň agalygyny doly öz eline alýar.

Birinji ýörişde Şirkuha hyýanat edip Kairiň alynmagyny gjikidiren Şawer bolsa gaçmagy başarıypdy, emma ýaş Selaheddin onuň yzyna düşüp, dönüğü ele saldy. Zeňniniň rugsady bilen

Selaheddin Eýýuby fatimileriň güýçli weziri Şaweriň kellesini aldy.

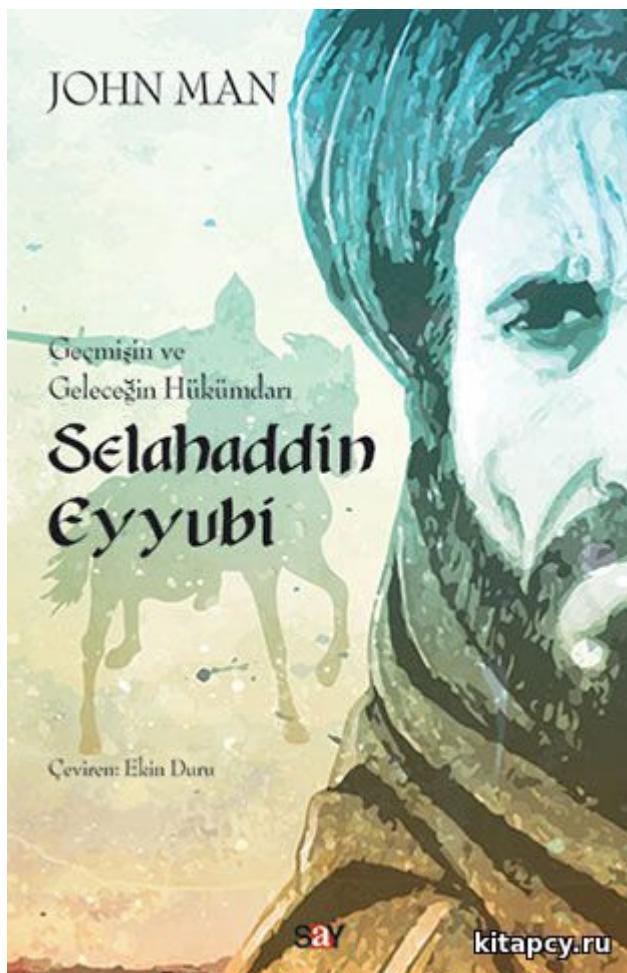
• Müsürde täze döwür

Şawer Selaheddin tarapyndan öldürilenden soň fatimileriň täze weziri Zeňniniň gaýduwsyz serkerdesi Şirkuh boldy.

Şirkuh hiç kimsäniň aklyna-oýuna gelmänkä-de Müsüri eýelemegiň arzuwy bilen ýatyp-turýardy. Ol ahyrsoñunda arzuwyna ýetipdi we Müsüriň iş yüzündäki hökümdary bolupdy.

Emma ykbal öz täze-täze ýoluny ýaňy arçaýardy. Şirkuh iň uly arzuwy Müsure gowuşandan soň bary-ýogy bir aý geçende aradan çykdy. Ierusalim korolłygy Zeňnini iki oduň arasynda gyshak bolyp durka, bu dyzmaç serkerde sebäpli iki oduň arasynda galypydy.

Şirkuhyn ölüminden soň fatimi emeldarlary häkimiyeti täzeden eýelemek üçin ýaş we tejribesiz serkerde Selaheddin Ýusubyn täze wezir edip bellenmegi üçin fatimi halyfyna basyş edip başlaýarlar.

Ibn Esir fatimi kösgünde gurlan duzagy şeýle gürrüň beripdir: «Şirkuh ölüminden soñ el-Aziziň geňeşdarlary oña täze wezir edip Yusuby bellemegi maslahat beripdir, çünkü ol entek ýaşdy we goşundaky emirleriň iň tejribesizi we iň gowşagy hasaplanýardy»

Selaheddin Yusuby fatimiler gowşak serkerde hasaplaýandyklary üçin wezirlige belläpdiler.

Şeýle düşünýän diňe fatimiler däldi, wizantiýalylar we Ierusalim korollygy-da Müsüri basyp almak üçin herekete geçipdir. Selaheddini äsgermezçilik etmeýän we onuň nämeleriň hötdesinden gelip biljegini bilyän ýeke-täk hökümdar Nureddin Mahmyt Zeňnídi.

Selaheddin Yusup özünden garaşylmadyk liderlik görkezdi. Ol ilki Müsürdäki ähli fatimi emeldarlary wezipeden kowdy. Kaire çozmak üçin gaýdan Ierusalim korollygyny guryýerden, Müsüriň üstünde deňizden gaýdan wizantiýa güýçlerini-de Zeňníniň goldawy bilen Dimýatyň golaýlarynda çym-pytrak etdi.

1171-nji ýylda fatimileriň Müsürdäki halyflygyny soňlandyran Selaheddin abbasy halyfynyň adyna hutba okadyp, Müsürde bir döwrüň soñuna resmi taýdan nokat goýdy.

Müsürde eýýäm kämillik ýaşyna ýetendigini subut eden ýaş Selaheddiniň ýüreginde agasy Şirkuhýn kalbyndaky müsür ody ýaly wulkan partlapdy. Yaş Selaheddiniň akyl-huşy we kalby Ierusalimi eýelemegiň arzuwy bilen dolup-daşyardy.

Selaheddin agasyndan harby strategiýanyň ähli inçeliklerini öwrenipdi. Şirkuhdan tapawutlanýan Selaheddin Yusup juda sabyrly we ünsli adamdy.

Yslam dünyäsiniň düşen ýagdaýyny üns bilen synlap duran Selaheddin Yusup Eýýubynyň hekaýaty indi başlaýardy.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Şenbe, 15.05.2021 ý. Taryhy makalalar